

Vic, 10 de novembre de 2007

V Jornades d'Educació en Valors

TAULA D'EXPERIÈNCIES

Adolescents i entorn: connexió i compromís

COORDINADORA: ROSER BATLLE. Pedagoga del Centre Promotor d'Aprenentatge Servei

Toquem fusta

Carme Vázquez i Esmeralda Romera. Grup de Joves de Polinyà

ELI, Espai Lliçà Interactiu

Antònia Guijosa, Núria Muntadas, Helena Argemí Assens i Carme Villanueva. IES Lliçà d'Amunt

Organitza:

UVIC Universitat de Vic
Facultat d'Educació

Senderi
educació en valors

FUNDACIÓ
Jaume
BOFILL

Amb la col·laboració de:

 Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

 Obra Social
Fundació 'la Caixa'

Índex

1. Presentació
2. Comencem per una història real.
3. Tres reflexions al voltant de la connexió.
4. Tres reflexions al voltant del compromís.
5. Un grup, un projecte.

Roser Batlle

Pedagoga del Centre Promotor d'Aprenentatge Servei

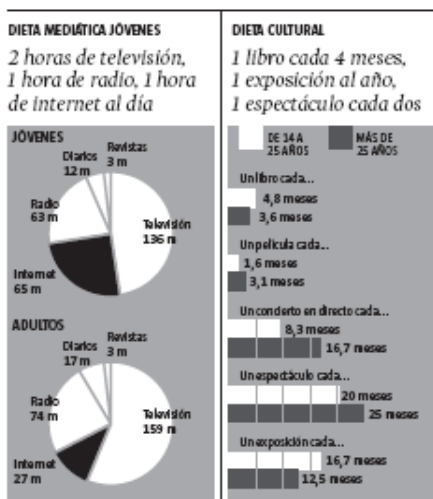
1. Presentació

Els adolescents sovint necessiten construir la seva identitat amb una mirada endogàmica, tancant-se en un micro-món juvenil que, d'altra banda, representa una oportunitat de mercat en la societat de consum.

Alhora, aquesta societat no sol considerar les aportacions que poden fer els joves per millorar la vida de les persones i la qualitat de vida al seu entorn. En definitiva, no els tracta com a ciutadans actius, sinó, en tot cas, com a consumidors.

Si volem ciutadans compromesos i una societat més cohesionada, cal que els joves s'obrin a l'entorn i aquest s'obri als joves. Tanmateix, sembla evident que, per comprometre's, és necessari prèviament haver connectat.

Proposem un debat entorn aquests dos dinàmiques vers l'entorn: la connexió i el compromís amb l'entorn. Aportarem una història real, uns elements de reflexió sobre l'univers juvenil i dues experiències modèliques de joves connectats i compromesos.

Los jóvenes se autocalifican de egoístas, consumistas y poco dados al sacrificio

Los jóvenes rompen tópicos sobre la felicidad

Gozar no impide desarrollarse como persona; ser famoso no es una meta

Jóvenes muy hedonistas

Una encuesta confirma que los españoles están más interesados en vivir la vida que en sacrificarse

JUEVES, 17 MAYO 2007

Els joves critiquen la imatge que les sèries donen d'ells

Un estudi revela que aquests espais exploten els rols més negatius i irreal

11 ANTONIOM. VARELA

Així mateix, destaquen que en sèries com Los Serrano els protagonistes superen l'edat que corresponria als adolescents que encarnen i, per exemple, sempre estan estudiant segon de batxillerat. A més a més, se centren exclusivament en els nois de la ciutat i no en els seus hàbits d'evolució.

Los españoles de 16 a 29 años reconocen que les gusta gastar dinero y dar sus caprichos

Los jóvenes se van de tiendas

Una encuesta revela que baja el asociacionismo y crecen las actividades con el grupo de amigos

2. Comencem per una història real

Fa tres anys, Teresa, directora d'un col·legi de Primària i Secundària, compartia amb la professora d'expressió plàstica la seva preocupació per la conducta, poc respectuosa, per a res col·laboradora i fins i tot agressiva, dels estudiants dels últims cursos.

La professora de plàstica creia haver esgotat tota mena d'estratègies didàctiques per motivar i centrar als seus alumnes, adolescents de 15 i 16 anys, però no es veien resultats. Es trobava francament desorientada. A més, encara li causava major neguit el comprovar que els nois i noies fins i tot mostraven certes dots artístics, visibles en els dibuixos espontanis de les seves carpetes i en altres activitats. Simplement, semblava que ella no podia fer emergir tota aquesta creativitat en el context de la classe de plàstica.

Teresa li va proposar consultar a un psicòleg que, des de fora de la institució escolar, pogués aportar alguna pista sobre el comportament insuportable dels joves. El psicòleg treballava en un hospital psiquiàtric prop del col·legi, i amb gust es va prestar a reflexionar amb elles sobre la situació, i interpretar algunes claus. No obstant això, quan ja donaven per finalitzada l'entrevista, el psicòleg les va plantejar un repte insòlit: *¿Dieu que els vostres alumnes no pinten malament? Se m'acut que potser podien ajudar-nos a resoldre un problema: Fa poc vam inaugurar un nou pavelló a l'hospital, un pavelló per a nens i nenes amb malalties mentals. Però, desgraciadament, no tenim recursos per decorar-lo adequadament, i el pavelló és, en aquests moments, poc més que un "barracó" de ciment fred i gris, molt poc apropiat per acollir aquesta mena d'infants. I si plantegeu als vostres joves que col·laborin amb nosaltres? I si ens suggereixen murals per alegrar les parets i aconseguim pintura per posar-nos mans a l'obra?...*

Animades amb aquesta perspectiva, Teresa i la professora de plàstica van començar a imaginar-se el projecte. Poc temps després, a la classe de plàstica, el psicòleg plantejava aquest repte directament als joves.

De cop i volta va canviar el "xip" a la classe: els alumnes es van posar per primera vegada a treballar seriosament i amb entusiasme. A més, intercanviaven informació i opinions amb els professionals de l'hospital, els quals realment necessitaven la seva col·laboració i esperaven resultats tangibles.

El projecte va transcendir la classe de plàstica. Per exemple, en la classe de matemàtiques van exercitar les projeccions a escala: no és el mateix dibuixar en un foli que en una paret de dotze metres quadrats! També van haver de calcular la quantitat de pintura necessària, fins i tot fer una petita campanya econòmica per aconseguir-la.

Per descomptat, van aprendre a discutir i escollir els dissenys i colors més adequats per a nens i nenes petits i van exercitar més que mai el treball en equip, l'organització i l'autocontrol. Per completar, resulta que quan anaven per la ciutat comprant els materials, els comerciants, sorpresos, els preguntaven el motiu, i en més d'una ocasió van col·laborar donant gratuïtament pots de pintura.

Naturalment, no tot el treball es va portar a terme a l'espai de la classe de plàstica. Va haver una dedicació forta fora de les hores lectives. L'entusiasme dels joves, del professorat, dels professionals de l'hospital i del conjunt de la comunitat va ser el motor de superació de les dificultats. Els problemes de disciplina i convivència en la classe de plàstica es van esfumar. La decoració del pavelló infantil de l'hospital va ser un èxit rotund i, a més, el col·legi va obtenir per això un important reconeixement en la comunitat.

Al reflexionar sobre les claus de l'èxit en la millora de la convivència, Teresa i la professora de plàstica van identificar unes quantes pistes:

- Els joves havien estat convidats a fer alguna cosa útil per a la comunitat. Havien fet alguna cosa realment "important"... Havien transcendit el "nosaltres" per acostar-se a "els altres".
- Havien estat valorats i considerats justament pel compromís, esforç i resultats, la qual cosa havia augmentat la seva autoestima com individus i com a grup.
- El centre de l'atenció es va desplaçar del seu melic. Varen deixar de donar voltes i "bronques", tant professors com alumnes, a l'eix del seu "mal comportament".

Des d'aquesta experiència, les classes de plàstica del col·legi s'estructuren sempre a partir d'un projecte social, on els alumnes poden exercir de ciutadans compromesos amb el seu entorn. Estan convençuts que exercir la ciutadania, realitzant un servei a la comunitat, ajuda a millorar la convivència.

Es tracta d'una experiència fora del que és normal, poc generalitzable? És poc freqüent que els joves arribin a interessar-se per quelcom més que el seu benestar? Poden els joves del segle XXI, a les societats del benestar, aixecar-se del sofà, abandonar per un moment la realitat virtual, connectar amb el món real i comprometre's a fer alguna cosa?

3. Tres reflexions entorn de la connexió

Realitat virtual i realitat virtuosa

Un cas per pensar : els hikikomori

Els hikikomori són joves japonesos, generalment nois entre 20 i 30 anys que voluntàriament decideixen no sortir d'una de les habitacions de la casa on viuen, que és la dels seus pares. En aquest espai refan el seu propi univers, que serà diferent del que tenien fora, i que s'havia tornat insuportable.

Envoltats de la seva playstation, els seus videojocs i Internet, inverteixen la seva vida dormint durant el dia i vivint al seu refugi per la nit, lluny de tothom. Poden quedar-se així durant mesos o fins i tot anys, i adoptar comportaments depressius...

Font: *www.enredate.org*, web d'UNICEF

Sense arribar ni de bon tros a l'extrem dels *hikikomori*, el cert és que els nostres adolescents viuen a cavall del món real i el món virtual. En la felicitat expressió de Carles Feixa, els joves de la "generació @" *no es tracta només que siguin el grup d'edat amb un major accés als ordinadors i a Internet, ni que la major part dels seus components visquin envoltats de bits, xats, e-mails i webs, sinó de l'impacte cultural d'aquestes noves tecnologies: des que tenen ús de raó han estat envoltats per instruments electrònics (de videojocs a rellotges digitals) que han configurat la seva visió de la vida i del món.* (Feixa, 2005).

Una manifestació d'aquest impacte cultural és la coexistència del fet d'estar "permanentment connectats" -amb els cercles d'amistats, sobretot- amb la fragmentació de discursos, el bombardeig sensorial i l'allau d'informació. Tot plegat, dificulta destriar el que és important del que és secundari, l'anècdota de la notícia, la realitat de la fantasia... Sense caure en visions apocalíptiques i de mal averany, val a dir que la saturació caòtica d'imatges i missatges pot portar-nos a la incapacitat de veure el món real. Per tant, pot impedir-nos "connectar" amb ell. En paraules de Ramon Folch, *mirar és una cosa i veure-hi una altra de prou diferent. Avui dia mirem més que mai, però no sé si hi veiem gaire. Vivim la cultura de la imatge, que sovint representa una forma d'incultura. Que ens omplin la bústia amb quatrícomies d'anunci no comporta saber veure els colors de la realitat quotidiana.... A vegades penso que en aquest món de coloraines per als ulls les idees esdevenen cada cop més grises. És ben bé això: mirem sense veure gran cosa. Virtual i virtuos no són sinònims. Per això opto per la realitat virtuosa, que és millor que la virtual i prou més assequible: n'hi ha*

per tot, per poc que es miri (si s'hi veu). La realitat virtuosa, o les virtuts de la realitat, és la realitat real: les coses, les persones, el món. (Folch, 2003).

Tolerància o indiferència?

D'altra banda, durant les darreres dècades s'ha estès una determinada cultura de la tolerància, on les contradiccions ja no fan patir - com en èpoques anteriors- sinó que formen part del ser i de l'estar del segle XXI.

Si bé probablement els nostres joves són més oberts i menys dogmàtics que els joves polititzats dels anys 70, corren el risc de viure la tolerància simplement com a còctel del "tot s'hi val", "tot hi cap", "tot depèn", "viu i deixa viure"... En paraules de Javier Elzo, *la tolerància és un d'aquests valors far que, en comptes de fer llum, enlluerna, i en aquest enlluernament, amaga la realitat de les coses* (Elzo, 2006).

El pas entre tolerància i indiferència és molt petit. En realitat, una certa dosi d'intolerància -davant les injustícies, davant l'explotació, davant l'absència de respecte a la dignitat dels altres...- és necessària per mantenir la democràcia i la cohesió social. L'agressivitat, en el sentit de lluita, de rebel·lia, d'antitesi del conformisme... no és sinònim de violència, sinó, sovint, la condició perquè aquesta no es desenvolupi.

Els nostres adolescents, que han nascut i crescut en democràcia i que afortunadament no han hagut de lluitar per les llibertats bàsiques, s'han nodrit d'aquesta cultura de tolerància. Sens dubte això ha estat positiu per allunyar-los de fanatismes i fonamentalismes, però al mateix temps pot haver provocat una certa actitud passiva amb la qual és més difícil aixecar-se del sofà i sortir al carrer.

Felicitat personal i responsabilitat social

Al recent estudi *Bienestar y felicidad de la juventud española*, coordinat per Federico Javaloy, catedràtic de la Universitat de Barcelona, els joves espanyols entre 15 i 29 anys són força feliços: situen el seu grau de felicitat en 5,2, en una escala del 1 al 7.

Hi ha, tanmateix, aspectes curiosos: el 88,6% està d'acord amb la frase que "ser feliç és saber fruir de la vida i passar-ho bé"; però, al mateix temps, el 92,3% també creu que "ser feliç és créixer com a persona". L'estudi també palesa que els joves amb un grau més alt de felicitat són els que estan més disposats a arriscar-se per defensar valors com els drets humans, la pau, la lluita contra la fam, el medi ambient...

Els joves, per tant, volen fer possible un cert grau d'hedonisme amb la sensibilitat vers l'entorn. No aposten per la renúncia, sinó per la compatibilitat. La seva capacitat de connexió té forma de "lladre" i no d'endoll únic, de la mateixa manera que la seva mirada és "windows", amb moltes finestres obertes. Ja no tornaran al MS2!

4. Tres reflexions entorn del compromís

De la participació consum a la participació compromís

D'entrada, seria inexacte jutjar que els adolescents no participen, que la societat els gira l'esquena... En realitat participen molt, probablement més que en altres èpoques. La visió victimista de l'adolescent menystingut per la societat no és fidel a la realitat si més no de les societats occidentals. El que passa és que participen selectivament, en alguns aspectes molt, en altres poc i en altres gens, i el conjunt és força contradictori:

- Participen força o molt perquè influeixen decisivament en el nivell de consum; decideixen els programes de televisió i bona part del cistell de la compra; són consultats en decisions importants com les vacances, la tria d'escola o institut, etc., estan acostumats a debatre i discutir-ho tot...
- Participen poc o gens perquè tenen poques responsabilitats domèstiques; s'impliquen poc en la contenció de la despesa a casa; tenen pocs compromisos en l'atenció o cura dels familiars dependents; s'emboliquen poc en els afers col·lectius del barri o població...

Resumint i esquematitzant una mica, els adolescents participen més com a clients/consumidors, i participen força menys com a ciutadans implicats en les necessitats socials familiars o de l'entorn. En el àmbit del consum el seu poder de decisió és quasi similar al d'una persona adulta. Per contra, en el àmbit de les responsabilitats socials, no tenen un nivell de participació gaire més elevat que quan eren infants.

Participar ve de "prendre part", és a dir: contribuir, col·laborar, aportar, decidir, implicar-se, arriscar-se, "mullar-se", embolicar-se, embrancar-se, influir intencionalment...; participar és ser actiu i intervenir en les diferents esferes de la vida personal i social. Participar és el contrari de defugir, d'apartar-se, d'inhibir-se.

El procés d'aprenentatge de la participació és el procés d'aprenentatge del compromís, del sentit del deure, de la solidaritat... és l'essència de l'educació per a la ciutadania.

Com a tal, no es pot limitar a l'exercici d'habilitats democràtiques en el marc de l'aula, promovent la presa de consciència, l'anàlisi de les injustícies i la seva denúncia. Tot això és absolutament necessari, però en algun moment cal passar a l'acció, embrutar-se les mans, mullar-se. Per això, participar en un projecte de servei a la comunitat és la manera més directa i autèntica d'aprendre a ser un bon ciutadà i de viure la democràcia amb *alta intensitat*.

Del compromís renúncia al compromís descoberta

Dit una mica esquemàticament, els adolescents no estan disposats a deixar d'anar a la discoteca per participar a la societat, ser solidaris, comprometre's amb el seu barri o exercir qualsevol forma de responsabilitat cívica.

El compromís-renúncia no aixecarà passions. Com descriu Edgar Morin, *un dels conceptes clau de la ciutadania del segle XXI, ha de ser la poliidentitat. La ciutadania, més que mai, ha de construir-se en base a una identitat forta però no excloent, sinó que pugui fer compatible identitats diverses i multiescalars* (Morin, 2000).

Per contra, el compromís enfocat com a descoberta d'altres universos, que sens dubte contribuiran a relativitzar l'univers-melic, té moltes més possibilitats d'encaixar amb la cultura adolescent. Un compromís-descoberta acotat en el temps i l'espai, per tant, limitat i potser no gaire profund d'entrada, un compromís, diguem-ho així, de "minúscules", però probablement més viable que una implicació amb majúscules, llarg termini i grans incompatibilitats.

La renúncia i l'austeritat, a banda de virtuts desitjables ni que fos per saludables, no poden arribar a desaparèixer quan s'assumeixen responsabilitats socials: un bon dia es deixa de sortir a la nit perquè l'endemà tens una responsabilitat amb altres persones a les que no pots fallar... Però col·locada com a punt de partida, la renúncia no facilita la descoberta del compromís social per part dels adolescents.

De "l'adolescentisme" a la barreja de generacions

A vegades, per connectar amb els joves, es formulen propostes de participació com a "actuacions Joves": La Festa Jove, l'Acció Jove, la Cursa Jove, la Nit Jove... La hipòtesi sol ser que una proposta així és més atractiva, perquè "promet" un univers d'iguals, un espai confortable on cada adolescent se sentirà millor en companyia d'altres joves, perquè hi haurà un "ambient juvenil". Certament, això sovint funciona, perquè és veritat que els joves busquen i agraeixen trobar-se entre sí, cosa evidentment positiva.

El que passa és que si se n'abusa, caiem en una mena de deliri adolescentista. I, quan es tracta de projectes participatius amb dimensió social, es desvirtua justament el sentit comunitari i de connexió amb l'entorn. com a ciutadans membres d'una societat heterogènia.

Els adolescents han de poder barrejar-se, intercanviar i compartir responsabilitats amb persones adultes, infants, gent gran, allà on aquesta pluralitat tingui sentit i afegixi valor.

5. Un grup, un projecte

Tenir un projecte és tenir un tresor

Les persones necessitem reptes i esforços per créixer i avançar, i els projectes es proporcionen les oportunitats de fer-ho. No n'hi ha prou amb tenir valors clars, reflexionar-los i discutir-los: cal passar a l'acció. Els bons sentiments i les bones intencions són estèrils si es queden només en les paraules. Els projectes en els grups de joves aporten moltes coses positives:

- Dinamitzen la vida quotidiana, perquè l'omplen de reptes i oportunitats.
- Desdramatitzen els conflictes relacionals, perquè aporten motivacions externes al grup.
- Estimulen l'autogestió i l'autonomia, perquè proporcionen situacions on exercir-ho.
- Augmenten l'autoestima i la maduresa emocional, perquè eixamplen els espais de satisfacció no immediata.

Un grup de joves sense cap projecte engrescador fàcilment cau en la rutina, el consumisme, l'infantilisme o el narcisisme. Per tant, el grup que té un projecte entre mans, té un gran tresor: una eina de creixement i realització personal i grupal.

Els projectes de servei a la comunitat

Participar en un projecte de servei a la comunitat és la manera més directa i autèntica d'aprendre a ser un bon ciutadà i de viure la democràcia amb *alta intensitat*.

En aquests projectes els beneficiats immediats no són els propis joves, sinó *altres persones*. A diferència dels projectes orientats a satisfer les necessitats individuals i del

propi grup, els projectes socials posen l'accent en aportar qualitat de vida al conjunt de la població o contribuir a compensar les desigualtats... de persones i col·lectius que pateixen dificultats, marginació, injustícies o solitud. Són, per tant, una expressió genuïna de la participació democràtica i el compromís dels joves en la construcció d'una societat més humana i més justa.

Desenvolupar un projecte de servei a la comunitat representa donar un pas important en la maduresa, perquè suposa obrir-se a *l'alteritat*, connectar amb necessitats reals de la població, supeditar els interessos personals als col·lectius, i descobrir la dimensió del compromís social que transforma la sensibilització emocional en accions solidàries.

Dos projectes protagonitzats per adolescents

TOQUEM FUSTA

Carme Vázquez i Esmeralda Romera. Grup de Joves de Polinyà

Es tracta d'una iniciativa liderada pel grup d'adolescents de l'Esplai de Polinyà, que cada estiu fonamenta el seu projecte en una acció de servei a la comunitat. L'any 2006 va consistir en la construcció d'una ludoteca mòbil, amb l'objectiu d'oferir un recurs lúdic i educatiu a la creixent població infantil de Polinyà.

La iniciativa persegueix cinc objectius: implicar un grup de joves en una tasca social i de promoció d'hàbits saludables; exercitar habilitats tècniques sobre el treball amb fusta i la maquetació; promocionar l'esforç en equip, els valors ètics i el civisme; realitzar un projecte que posteriorment es podrà aprofitar per a tota la població; i aprendre a utilitzar i manipular diversos materials. Es destaca especialment la constància d'aquest grup de joves, que els últims anys han desenvolupat diferents projectes, com la construcció d'uns cap-grossos, una exposició sobre el poble o la realització d'un camp de treball mediambiental.

D'aquesta manera, el cas de Polinyà es converteix en un exemple del treball que es du a terme en centenars d'esplais, entitats d'educació en el temps lliure per a joves, molt arrelades als barris i les poblacions de Catalunya.

Aquest projecte va un dels quatre guanyadors del 1er Concurs Joves amb Valors organitzat el 2007 per l'Obra Social de La Caixa.

Crec que ha estat una experiència molt positiva, com a projecte d'aprenentatge i servei, ens ha estat molt útil tant per a nosaltres (els participants del projecte) com per al nostre poble. A més, gràcies a l'oportunitat que ens ha brindat el premi "Joves amb valors", hem pogut donar a conèixer les nostres activitats fora de l'àmbit del poble i

voltants. Personalment, he après que no som els únics que ens dediquem a aquests afers, tant jo com la resta d'integrants del grup ens hem adonat que existeixen moltes més persones, com nosaltres, que es preocupen pel seu futur, per què serà de la nostra societat i que volen d'una vegada per totes, trencar el tòpic de: "Tots els joves són iguals" (Toni del Amo, membre del Grup del grup de Joves de Polinyà).

ELI, Espai Lliçà Interactiu

Antònia Guijosa, Núria Muntadas, Helena Argemí i Carme Villanueva. IES Llicà d'Amunt

L'Institut de Lliçà d'Amunt ha dut a terme el projecte ELI (Espai Lliçà Interactiu), una revista virtual de periodicitat mensual que informa de les notícies del seu municipi: Lliçà d'Amunt.

Lliçà d'Amunt és un poble afectat pel fenomen de l'urbanisme difús, un conjunt d'urbanitzacions que taquen el seu territori, segones residències que s'han fet fixes. Famílies que no tenen les seves arrels ni la seva història en aquest territori i pel que senten un feble sentiment de pertinença. Des de l'institut, a través de la revista virtual es facilita un instrument de comunicació entre els ciutadans, per tal que se sentin més participants del que es cou al poble on viuen.

Alguns grups d'alumnes d'ESO dediquen part del seu temps lectiu de l'àrea de ciències socials i de llengua catalana a fer la revista com una part del treball escolar d'aquestes àrees. Col·laboraran amb els polítics locals, coneixeran de prop l'Ajuntament, faran treball de camp pel municipi, han d'organitzar la informació de manera formal...i per tant aprendran, tot prenent consciència del poble on viuen, tot fent alhora un servei a la comunitat.

Val a dir que hi ha molts projectes innovadors vinculats a la col·laboració amb la comunitat que es fan actualment als centres educatius, però aquests projectes es fan normalment des d'una perspectiva aïllada i puntual, i sovint al marge del currículum. Des de l'APS, s'impulsa que aquest enfocament s'incardini en el projecte educatiu de cada centre i és el centre el motor de la iniciativa.

Es tracta d'un enfocament proactiu de l'educació, ben contrari a considerar els serveis educatius com un àmbit en crisi, que xuclen energia de la comunitat i en molts casos, pous de conflictes. Tot el contrari, es tracta més aviat de considerar els centres educatius com uns generadors de nova energia per a la comunitat, uns autèntics nodes de la societat del coneixement, en generar contextos d'ensenyament i aprenentatge innovadors pel que fa a l'aplicació de les possibilitats de les tecnologies de la informació i la comunicació amb una finalitat de servei a la comunitat.